Η εικόνα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου (Χρήστος Γκότσης)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 25 Μαρτίου, 2021

Το πρόσωπον της Υπεραγίας Θεοτόκου αναφέρεται πολλάκις και ποικιλοτρόπως εις την Θείαν Λατρείαν. Οι ιεροί υμνογράφοι συναγωνίζονται εις την εύρεσιν των καλλιτέρων ποιητικών εκφράσεων διά να τονίσουν την θέσιν, την οποίαν κατέχει η Μητέρα του Θεού εις το Μυστήριον της Ενσαρκώσεως του Χριστού, την ζωήν της Εκκλησίας και την καρδίαν των πιστών.

Εις την τιμητικήν προσκύνησιν της Υπεραγίας Θεοτόκου έχει αφιερώσει η Εκκλησία μας ιδιαιτέρας ιεράς Ακολουθίας και πανηγύρεις. Είναι γνωστοί οι Παρακλητικοί Κανόνες (Μικρός και Μέγας), ο Ακάθιστος Ύμνος και αι λεγόμεναι Θεομητορικαί εορταί, με τας οποίας οι πιστοί εκφράζουν τα αισθήματα αγάπης, ευγνωμοσύνης και αφοσιώσεως εις την «*άσπιλον; αμόλυντον, άφθορον, άχραντον, αγνήν Παρθένον, Θεόνυμφον Δέσποιναν*».

Τέλος προς τιμήν της Υπεραγίας Θεοτόκου έχομεν πολλάς εικόνας και πολλούς ιερούς ναούς. Φέρουν διάφορα ονόματα από τας ιδιότητας, τας οποίας απέδωκεν η Εκκλησία εις την Παναγίαν, όπως Γοργοεπήκοος, Ελεούσα, Παμμακάριστος, Οδηγήτρια, Παρηγορίτισσα, Παντάνασσα, Περίβλεπτος κ. α.

Τα διάφορα γεγονότα της ζωής της Θεοτόκου απεικονίζονται άριστα εις τας βυζαντινάς μας εικόνας. Εις αυτάς η στάσις του σώματός της και τα χαρακτηριστικά του προσώπου της εκφράζουν τα αισθήματα της αγνής και πλούσιας καρδίας της και μας υπενθυμίζουν την αγνότητά της, την πίστιν της και την ταπεινοφροσύνην της, καθώς και τον ρόλον της Παναγίας εις την Ενανθρώπησιν του Κυρίου.

Τον ρόλον της Θεοτόκου εις την Ενανθρώπησιν του Κυρίου φέρει η Εκκλησία μας εις την μνήμην των πιστών ιδιαιτέρως με την **εορτήν του Ευαγγελισμού**.

Η Ακολουθία της εορτής είναι στηριγμένη εις την αφήγησιν του Ευαγγελιστού Λουκά:

«*Ἐν δε τω μηνί τω έκτω απεστάλη ο άγγελος Γαβριήλ υπό του Θεού εις πόλιν της Γαλιλαίας, η όνομα Ναζαρέτ, προς παρθένον μεμνηστευμένην ανδρί, ω όνομα Ἰωσήφ, εξ οίκου Δαυΐδ, και το όνομα της παρθένου Μαριάμ. και εισελθών ο άγγελος προς αυτήν είπε· χαίρε, κεχαριτωμένη· ο Κύριος μετά σου· ευλογημένη συ εν γυναιξίν. η δε ιδούσα διεταράχθη επί τω λόγω αυτού, και διελογίζετο ποταπός είη ο ασπασμός ούτος. και είπεν ο άγγελος αυτή· μη φοβού, Μαριάμ· εύρες γαρ χάριν παρά τω Θεώ. και ιδού συλλήψη εν γαστρί και τέξη υιόν, και καλέσεις το όνομα αυτού Ἰησούν. ούτος έσται μέγας και υιός υψίστου κληθήσεται, και δώσει αυτώ Κύριος ο Θεός τον θρόνον Δαυΐδ του πατρός αυτού, και βασιλεύσει επί τον οίκον Ἰακώβ εις τους αιώνας, και της βασιλείας αυτού ουκ έσται τέλος. είπε δε Μαριάμ προς τον άγγελον· πως έσται μοι τούτο, επεί άνδρα ου γινώσκω; και αποκριθείς ο άγγελος είπεν αυτή· Πνεύμα Ἅγιον επελεύσεται επί σε και δύναμις υψίστου επισκιάσει σοι· διό και το γεννώμενον άγιον κληθήσεται υιός Θεού. και ιδού Ἐλισάβετ η συγγενής σου και αυτή συνειληφυία υιόν εν γήρει αυτής, και ούτος μην έκτος εστίν αυτή τη καλουμένη στείρα· ότι ουκ αδυνατήσει παρά τω Θεώ παν ρήμα. είπε δε Μαριάμ· ιδού η δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατά το ρήμά σου. και απήλθεν απ᾽ αυτής ο άγγελος.*». (Από το Ευαγγέλιον της εορτής, Λουκ. 1, 26-38).

Τα όσα εξιστόρησεν ανωτέρω ο ιερός Ευαγγελιστής, συνοψίζονται εις το Απολυτίκιον της εορτής του Ευαγγελισμού: «*Σήμερον της σωτηρίας ημών το κεφάλαιον (= η αρχή, η βάσις) και του απ᾽ αιώνος μυστηρίου η φανέρωσις· ο Υιός του Θεού, Υιός της Παρθένου γίνεται και Γαβριήλ την χάριν ευαγγελίζεται. Διό και ημείς συν αυτώ τη Θεοτόκω. βοήσωμεν Χαίρε, κεχαριτωμένη· ο Κύριος μετά σου*». Το Απολυτίκιον, καθώς και οι λοιποί ύμνοι της εορτής, ζωντανεύει την **σκηνήν, κατά την οποίαν ο Αρχάγγελος Γαβριήλ αναγγέλλει εις την Παρθένον Μαρίαν ότι με την επισκίασιν του Αγίου Πνεύματος θα γίνη η Μητέρα του Χριστού**.

Εκείνα, που αφηγείται ο Ευαγγελιστής Λουκάς και με την ωραίαν γλώσσαν της ποιήσεως διαλαλούν οι ύμνοι της Εκκλησίας, η βυζαντινή εικών του Ευαγγελισμού

το εκφράζει με την στάσιν των προσώπων, την έκφρασιν και τας χειρονομίας των, καθώς και με τα χρώματα και τις λεπτομέρειες της παραστάσεως.**Τα πρόσωπα της εικόνος είναι δύο: ο Αρχάγγελος Γαβριήλ και η Θεοτόκος.**

Περιγραφή της εικόνος

α) Ο Αρχάγγελος Γαβριήλ. Είναι ο «πρωτοστάτης άγγελος», ο αγγελιαφόρος του Θεού, που έφερεν εις την αγνήν κόρην της Ναζαρέτ το χαρμόσυνον μήνυμα. Η στάσις του σώματος του εκφράζει την χαράν, που έφερε το άγγελμά του. Παρ' όλον ότι ο Αρχάγγελος ευρίσκεται επί του εδάφους, παρουσιάζεται **εν κινήσει**, όπως άλλωστε μαρτυρεί το άνοιγμα των ποδών του. Εις τον Ευαγγελισμόν της Μονής του Δαφνίου η στάσις του αγγέλου δίδει κατά τρόπον αριστουργηματικόν την εντύπωσιν, ότι η πτήσις του δεν έχει τελειώσει καθ' ον χρόνον ομιλεί προς την Θεοτόκον. Ο Γαβριήλ με την αριστεράν του χείρα κρατεί **ράβδον**, που είναι το σύμβολον του αγγελιαφόρου και όχι κρίνον, όπως μας έχει συνηθίσει η δυτική ζωγραφική. Η δεξιά του χειρ εκτείνεται με βιαίαν κίνησιν προς την Θεοτόκον. Βοά προς αυτήν, κατά το γνωστόν τροπάριον: «*Ποιόν σοι εγκώμιον προσαγάγω επάξιον; τι δε ονομάσω σε; απορώ και εξίσταμαι. Διό, ως προσετάγην (=διετάχθην), βοώ σοι·Χαίρε, η Κεχαριτωμένη*».

β) Η Θεοτόκος. Η Μητέρα του Θεού είναι η «κεχαριτωμένη», η ευλογημένη μεταξύ των γυναικών. Η βυζαντινή εικών του Ευαγγελισμού την παρουσιάζει άλλοτε καθημένην εις τον θρόνον της και άλλοτε όρθιαν.

Εις την περίπτωσιν που η Θεοτόκος εικονίζεται **καθήμενη**, η εικών υπογραμμίζει την υπεροχήν της έναντι του Αρχαγγέλου. Εις την Εκκλησίαν μας υμνούμεν, ως γνωστόν, την Θεοτόκον, ως «*την τιμιωτέραν των Χερουβίμ και ενδοξοτέραν ασυγκρίτως των Σεραφίμ*» (των αγγελικών δηλαδή ταγμάτων). Εις άλλας εικόνας η Θεοτόκος είναι **όρθια**, διά να ακούση τρόπον τινά καλλίτερα το θείον μήνυμα.

Εις την περίπτωσιν της Θεοτόκου άξια μελέτης είναι κυρίως τα αισθήματά της και αι σκέψεις της, ο ψυχικός της γενικώς κόσμος κατά την ώραν του Ευαγγελισμού.

Εν πρώτοις η εμφάνισις του Αρχαγγέλου και ο χαιρετισμός του έφεραν εις την Θεοτόκον **ταραχήν**. Το αδράκτι, που κατά την παράδοσιν (Πρωτευαγγέλιον του Ιακώβου) εκράτει εις την χείραν της, έπεσεν από τον φόβον της. Εβυθίσθη εις **σκέψεις**. Εσκέπτετο την σημασίαν του αγγελικού χαιρετισμού. Την διαβεβαίωσιν του Αρχαγγέλου ότι θα γίνη Μητέρα του Θεού, δέχεται όχι με αμφιβολίαν και απιστίαν, αλλά με **φρόνησιν**: «*Πώς έσται μοι τούτο, επεί άνδρα ου γινώσκω;*». Εδώ η Θεοτόκος διαφέρει από την Εύαν. Εκείνη άφησε τον εγωισμόν να την παρασύρη και εδέχθη ανεξετάστως όσα ο Σατανάς της επρότεινεν. Η Θεοτόκος, αντιθέτως, στολισμένη με ταπεινοφροσύνην και υπακοήν εις το θέλημα του Θεού, ζητεί να μάθη με ποίον τρόπον θα πραγματοποιηθούν οι λόγοι του αγγελιαφόρου του Θεού. Όταν

όμως ο Αρχάγγελος την διεβεβαίωσεν, ότι όλα θα εγίνοντο**με την χάριν του Αγίου Πνεύματος και την δύναμιν του Θεού** (το μαρτυρούν το τμήμα του κύκλου και αι εκπεμπόμεναι εξ αυτού ακτίνες εις το άνω μέρος της εικόνος), εκείνη ολοψύχως και ανεπιφυλάκτως **συγκατετέθη**: «*Ιδού η δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατά το ρήμα σου*». Εις το Δοξαστικόν των Αποστίχων του Εσπερινού της εορτής η Εκκλησία μας δικαίως ψάλλει: «*Άγγελος λειτουργεί τω θαύματι· παρθενικη γαστήρ τον Υιόν υποδέχεται·Πνεύμα Άγιον καταπέμπεται· Πατήρ άνωθεν ευδοκεί και το συνάλλαγμα κατά κοινήν πραγματεύεται βούλησιν*». Όλα έγιναν δηλαδή με την «*κοινήν βούλησιν*», την συμφωνίαν μεταξύ του Θεού και της Παρθένου, Πλάστου και πλάσματος, διότι «*η σάρκωσις του Λόγου ήτο έργον όχι μόνον του Πατρός και της Δυνάμεώς Του και του Πνεύματος... αλλά και της**θελήσεως και της πίστεως της Παρθένου***» (Νικόλαος Καβάσιλας, βυζαντινός εκκλησιαστικός συγγραφεύς).

Η αμηχανία και η φρόνησις της Θεοτόκου, που με υπέροχους διάλογους παρουσιάζουν τα τροπάρια της εορτής του Ευαγγελισμού, εκφράζονται εις την εικόνα με την **ανοικτήν παλάμην της δεξιάς χειρός** της Θεοτόκου. Είναι ως να λέγη: «*Γάμου υπάρχω αμύητος, πως ούν παίδα τέξομαι;*» (β’ Στιχηρόν του Εσπερινού).

Άλλαι εικόνες του Ευαγγελισμού μας τονίζουν την **συγκατάθεσιν** της Θεοτόκου εις τους λόγους του Αρχαγγέλου. Η Μητέρα του Θεού εικονίζεται με**κεκλιμένην την κεφαλήν, έχουσα την παλάμην της δεξιάς χειρός επί του στήθους της** . Μας υπενθυμίζει, το «*ιδού η δούλη Κυρίου...*». Εις την εικόνα μας ο αγιογράφος συνδυάζει εις την στάσιν της Θεοτόκου την **αμηχανίαν με την συγκατάθεσιν**. Παρουσιάζει την Θεοτόκον με την κεφαλήν κεκλιμένην και την παλάμην ανοικτήν εις σχήμα παρακλητικόν.

Ο πιστός, καθώς ενατενίζει και μελετά και προσκυνεί την εικόνα του Ευαγγελισμού, γεμάτος από χαράν και ευγνωμοσύνην πρέπει να λέγη προς αυτήν: «*Άξιόν έστιν, ως αληθώς, μακαρίζειν σε την Θεοτόκον, την αειμακάριριστον και παναμώμητον και μητέρα του Θεού ημών*».

(Από το βιβλίο: «Ο Μυστικός κόσμος των βυζαντινών εικόνων», εκδ. Αποστολικής Διακονίας)

(Πηγή ψηφ. κειμένου: pemptousia.gr*)*